

II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE'DEN YUNANİSTAN'A UZANAN DOSTLUK KÖPRÜSÜ: KURTULUŞ VE DURLUPINAR'IN YARDIMLARI*

*FRIENDSHIP BRIDGE EXTENDING FROM TURKEY TO GREECE DURING
THE WORLD WAR 2 : THE AID OF KURTULUS AND DURLUPINAR*

Şaduman HALICI**

Özet

II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgaline uğrayan Yunanistan 20. yüzyılın en sert kışı ile yüz yüze kalmıştı. Hava koşulları zaten kendi kendine yetme gücünden yoksun olan Yunanistan'ı dışa bağımlı kılmıştı. Ne var ki savaş ve ambargo da bu yolu tıkamış, Yunan halkı soğuk kadar açlık ve sefaletin de kollarına atılmıştı. Türkiye, yanı başında hüküm süren felakete seyirci kalmadı. Dostluğun ve komşuluğun gerektirdiği sorumluluğu Türk Kızılayı yükledi. Bildirimde; Türkiye'de kişi, kurum ve kuruluşların başlattığı yardım kampanyaları, Kızılay tarafından oluşturulan "Yunanistan'a Yardım Misyonu"nun Yunan halkına umut olacak seferleri ele alınacaktır. Bu çerçevede vapurların hangi seferlerde ne taşıdıkları, nakliye araçlarının yokluğu nedeniyle karşı karşıya kalınan sorunlar üzerinde de durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Türkiye, Türk Kızılayı, Kurtuluş, Dumlupınar, Feridun Demokan, Saim Umar.

Abstract

Greece, who has suffered the German occupation during Second World War, had to face the harsh winter of 20th century. The weather conditions made Greece who, deprived of power self-sufficiency, dependent on outside. However, the war and embargo have blocked this way, too and the Greek people were thrown into cold as hunger and misery. Turkey did not stay as an audience to the prevailing disaster close at hand. Turkish Kızılay took the responsibilities required of friendship and neighborliness. The declaration stated: The aid campaigns, which were launched in Turkey by people, institutions and organizations and Greece Assistance Mission, which was formed by Turkish Kızılay will handle the ferry, which will give hope to Greek people. In this context, when and what the ferries need to carry and the problems caused by the lack of transport vehicles, are the issues to be focus on.

Key words: *Yunanistan, Türkiye, Türk Kızılayı, Kurtuluş, Dumlupınar, Feridun Demokan, Saim Umar.*

* VII. Uluslararası Atatürk Kongresi / VIIth International Atatürk Congress Ekim 2011 / October 2011 / Makedonya'da sunulan bildiri metnidir.

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü shalici@anadolu.edu.tr

Giriş: Türk Yunan Dostluğunun Kalıcı Kılınması ve Yunanistan'ın İşgali

I. Dünya Savaşı sonunda çizilen sınırların ulus-devlet modeli ile örtüşmemesi, yenenlerin, yenik devletler için öngördüğü ekonomik ve askeri yaptırımları uygulamaya koyması sağlam ve kalıcı bir barış için fazla iyimser olmamayı gerektiriyordu. Barışı korumak adına oluşturulan Milletler Cemiyeti gibi Locarno Antlaşması ve Kellog-Briand Paketi da savaşı önleyemedi. Sonuçta Almanya'nın, 1 Eylül 1939'da Polonya'ya girmesinin ardından 3 Eylül'de İngiltere ve Fransa'nın bu ülkeye savaş ilan etmesi ile 1945 yılına kadar sürecek olan büyük hesaplaşma başladı¹. Bu süreçte, içeride çağdaş bir devlet kurmak için aramız devrimler yapan Türkiye dış politikada ise Lozan'dan arta kalan sorunlarını “barış” ekseninde çözmeye yönelmişti. Bunu da başarmıştı. Kuşkusuz en büyük kazancı Yunanistan ile kurduğu dostluk ilişkisi idi. 30 Ekim 1930'da imzalanan “Türk Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması” ile Ege'nin iki yakasında kurulan dostluk, dünyanın hızla ikinci büyük savaşa sürüklendiği günlerde yapılan Türk-Yunan Antlaşması (1938) ile perçinlenmişti². Kurulan samimi dostluk ilişkisi, Yunanistan'ın mihver devletler tarafından işgale uğradığı sırada Türkiye'nin yardım elini uzatmasını sağlayan en önemli etken oldu. Zira, 28 Ekim 1940'da İtalyan, 24 Nisan 1941'de ise Alman işgali ile bağımsızlığını yitirme noktasına gelen Yunanistan'da işgalle birlikte açlık, sefalet ve soğukun yol açacağı felaket günleri de başlamıştı³. Kuşkusuz Alman güçlerini tecrit etmek isteyen İngiltere'nin, Yunanistan'a abluka uygulaması da bu açlık ve sefaleti tetiklemiştir.

I. İşgalin Yunanistan'daki Etkileri ve Yardım Düşüncesinin Eyleme Dönüşmesi

1941 yılı ortalarına gelindiğinde Almanya; Atina, Selanik, Girit ve bazı Ege adalarını işgali altında tutuyordu. Bulgaristan; kuzeydeki verimli tarım alanlarını ele geçirmişti. Ülkenin geri kalanı ise İtalyanların denetiminde idi. Savaşla birlikte gelen işgal, üretken nüfusu tüketici konuma getirirken, tarımsal rekolte de düşmüştü. Bu durum ülkedeki gıda sıkıntısını üst noktaya çıkarmıştı. İskenderiye'de sürgünde bulunan Yunan Başbakanı Tsuderos'a göre bu sıkıntının beş temel nedeni vardı. İlk iki neden birbirine paralel gelişmişti. Ülke işgal altındaydı ve daha işgalin başında gıda maddelerine el konulmuştu. Gıda dahil ülkedeki tüm kaynaklar Alman kontrolüne geçmişti. Üçüncü olarak, kırsal kesimde ve adalarda yaşayan çok sayıda insanın büyük kentlere göç etmesi de yaşanan gıda sıkıntısını artırmıştı. Ülke içi haberleşmede ve taşımacılıkta yaşanan büyük sorunlar ile müttefik devletlerden yapılan ithalatın İngiltere'nin uyguladığı abluka nedeniyle kesilmiş olması ise besin maddelerindeki yetersizliğin dördüncü ve beşinci nedenleri arasında yer alıyordu. Bu koşullar “kara kış” ile de bütünleşince

1 Geniş bilgi için bkz. Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1999)*, İstanbul; Filiz Kitabevi, 2000; Kamuran Gürün, *Savaşın Dünya ve Türkiye*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1997. Birleşmiş Milletler için bkz. Mehmet Gönülöb, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*, Ankara; AÜSBFY, 1964.

2 Türk-Yunan ilişkileri için bkz. Ahmet Şükrü Esmere ve Oral Sander, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, 9.b., Ankara: Siyasal Kitabevi, 1996, s. 63 vd.

3 Geniş bilgi için bkz. Liddell Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi*, (Çev. Kerim Bağrıaçık), C.I, İstanbul, YKY; 2003; Fahir Armoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, C. I, Ankara: Sevinç Matbaası, 1973; Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, Ankara: İmge Kitabevi, 2001; Reşat Sagay, *XIX ve XX; Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Meseleler*, Ankara: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 1972; Ulvi Keser, *Yardım Et Komşu*, Ankara: Kıbrıs Türk Derneği Yayını, 2005, s.40-55.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları

Yunanistan'da "Büyük Açlık" dönemi başlamıştı⁴. Bu ise Yunan halkı için tehlike çanlarının çalıyor olması anlamına geliyordu.

Yunanistan'ı içine düştüğü sıkıntıdan kurtaracak uluslararası yardımların bu ülkeye ulaşmasının önündeki en büyük engel ise İngiltere'nin uyguladığı abluka idi. İngiliz Savaş Bakanı Hugh Dalton, 1941 yılı ortalarına dek ablukanın delinemeyeceği görüşünü ısrarla savunmuştu. Ancak uluslararası kamuoyunun baskıları ile İngiltere kendi askeri politikalarından taviz vermeksizin sorunu çözme yolunu buldu. Abluka içinden bir ülkeyi devreye sokacaktı⁵. Bu ülke ise hükümeti ve halkı ile komşusuna dost elini uzatmaktan çekinmeyen Türkiye olacaktı. Türk kamuoyu da hükümete ve halka yardım çağrılarında bulunuyordu. Ahmet Emin Yalman "Atatürk'ün bıraktığı emanetlerin en kıymetlilerinden biri" olan Türk-Yunan dostluğunun devamı için "kara gün dostu" olan Türkiye'nin yardım elini uzatması gerektiğini söyleyerek bu çağrılara katıldı. Kızılay'ın devreye sokulmasını istedi⁶. Sonuçta, İngiltere ile Türkiye arasında yapılan görüşme ve tartışmaların ardından yardımların Türkiye aracılığıyla ulaştırılmasına yönelik bir plan yapıldı. Planın uygulanmasında, denetlenmesinde ve geliştirilmesinde Foreign Office etkili oldu⁷. Böylece Türkiye'den Yunanistan'a Kurtuluş Vapuru ile yardım köprüsünün kurulması üzerinde anlaşmaya varıldı.

II. Kurtuluş Vapuru'nun Yardım Faaliyetleri

1942 yılına gelindiğinde Türkiye ile İngiltere arasında yapılan müzakereler sonunda Yunanistan'a yardım götürmek üzere Kurtuluş vapuru, Tavilzade ailesinden kiralandı⁸. Bu arada sürgündeki Yunan Hükümeti ve ABD'li Rumların kurduğu Greek War Relief Association, gıda maddelerinin Türkiye'den satın alınması için United Kingdom Commercial Corporation ile anlaştı. Bu maddelerin temini ve Yunanistan'a ulaştırılması için de İstanbul'da Türk-Ellas, Atina'da Ella-Türk ve New York'da Triand M. Fulas adlı üç şirket kuruldu⁹. Vapurun Türkiye'den Yunanistan'a 50 bin ton yiyecek maddesi götürmesi ve organizasyonun Kızılay aracılığıyla yapılması kararlaştırıldı. Kızılay Genel Sekreteri Ziya Tahsin Bey de basına yaptığı açıklamada hazırlıklara başladığını duyurdu¹⁰.

İlk seferini 13 Ekim 1941 tarihinde İstanbul'dan Pire limanına yapacak olan vapurun izleyeceği rota Alman makamlarınca belirlendi¹¹. Türkiye'nin

4 Bülent Bakar, "Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'den Yunanistan'a Yapılan Yardımlar", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı, 71, C. XXIV, Temmuz 2008; Çağla Derya Tağmat, Yunanistan'da Büyük Açlık ve Ege'de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942), Atatürk Yolu Dergisi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, S. 46, Güz 2010, 468; U. Keser, Yardım Et Komşu, s. 69

5 Ç.D. Tağmat, a.g.m., s.467.

6 Ahmet Emin Yalman, "Biz, kara gün dostuyuz", Vatan, 17 Temmuz 1941, No: 323.

7 Ç. D. Tağmat, a.g.m., s.468.

8 1883 yılında İngiltere üretilen iki silindirli bir kargo vapuru olan Kurtuluş, deniz taşımacılığı ile uğraşan Tavilzade ailesine aitti. Bu tarihte "Euripides" adı ile anılan vapur, 1915'te Rus, 1918'de "Michail Archangel" adı ile Sırp bandıralı olarak taşımacılık yaptı. Altı yıl sonra "Teşvikiye" adı ile Türk bandırasına geçti. İki yıl sonra Bülent ismini aldı. 1934 yılında yeniden Tavilzade ailesine geçti. 1742 Gayrisafi 994 safi rüsum tonilatoluk Bülent vapuru 13 Ekim 1936'da ise başvekilin onayı ile Kurtuluş adını aldı. Bkz. Ulvi Keser, A Savior Sent by an "Old Foe"; Feridun Demokan, Notes on the Great Famine in Greece", Ege Academic Review, Vol:11, Number:1, January 2011, pp. 139; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10.191.311.17. BT:13/14.10.1936.

9 B.Bakar, a.g.m.

10 "Kızılay Cemiyeti Yunanistana Yardım Edecek", Tan, 6.9.1941, No: 2176.

11 Kurtuluş Vapuru'nun Kuzeyden 37 derece 38 dakika, doğudan 23 derece 57 dakikadaki noktaya kadar gelerek

Yunanistan Başkonsolosu İnyetullah Özakaya'nın Türkiye'deki Yunan tebaasının Yunanistan'daki yakınlarına gönderecekleri kolilerin Kurtuluş ile ulaştırılması isteği -Türkiye ile Yunanistan arasında posta nakliyatı olmadığı için- hem Hariciye Vekâleti, hem de Başvekâletçe onaylandı¹².

Gerek Polonya, gerekse Yugoslavya büyükelçiliklerinin benzer istekleri üzerine Hariciye Vekâleti organize bir çalışmaya yöneldi. Kızılay temsilcisi Salih Gerli, Ticaret Vekâleti temsilcisi Süreyya Anamur, Gümrük ve İnhisar Vekâleti temsilcisi Celadet Barbarosoğlu ve Hariciye Vekâleti temsilcisi Nedim Veysel İlkin'den oluşan özel bir komisyon kurdu. Bu komisyon 17 Eylül 1941'de yaptığı ilk toplantıda Türkiye'deki Yunan vatandaşlarının Yunanistan'daki akrabalarına her biri 5 kiloyu geçmemek üzere 1.000 koli gönderme isteğini onayladı¹³. Komisyon ayrıca, Yugoslav ve Polonya hükümetlerinin vatandaşlarına koli gönderme isteklerini de kabul etti. 4 Kasım 1941 günü yaptığı ikinci toplantı sonunda ise Türkiye'deki Türk vatandaşlarının Yunanistan'daki yakınlarına yapacakları yardımlarla birlikte çeşitli ülkelerin konu ile ilgili isteklerini de görüştü. Kızılay Cemiyeti'nce belirlenecek adede göre ve Kızılay aracılığı ile yardım gönderilebileceğini karara bağladı¹⁴.

Yolcuları arasında Uluslararası Kızılhaç temsilcileri ile Kızılay Yardım Misyonu delegelerinden Saim Umar ve Feridun Demokan'ın da bulunduğu¹⁵ Kurtuluş Vapuru 13 Ekim 1941'de 10 ton pirinç, 5 ton şeker, 5 ton çeşitli gıda maddesi, 403 kilo nohut, 1.650 kilo mercimek, 404 kilo fasulye, 253 kilo soğan, 300 kilo süt tozu ve kreması, 500 koli yumurta ile kırkbeş çuval içinde tuzlanmış balık ve çeşitli gıda maddelerinden oluşan 14.400 Türk lirası değerinde 50 ton gıda ile saat 18'de Sirkeci rıhtımından hareket etti. Vapur ayrıca Kızılay'ın Yunanlı çocuklar için hazırladığı 25 ton gıda maddesini, Yunan tebaasının yakınları için hazırladığı 5'er kiloluk 1.000 koli ile İngiliz ve Amerikan Kızılhaçlarının göndermiş olduğu yardımları da Pire'ye ulaştırdı¹⁶.

Şehrin ekme sıkıntısı içersinde bulunduğu, halkın bir lokma ekme için sağa sola savrulduğu bir sırada Pire'ye ulaşan Kurtuluş, halkın saldırısına uğradı. Polis, Kurtuluşu kordon içine almak zorunda kaldı. Halk limandan uzaklaştırıldı. Ardından vapurun yükü boşaltılmaya başlandı. Boşaltılan gıda ürünleri rıhtımda bekleyen Kızılhaç kamyonları ile belirlenen depolara götürüldü. Dağıtım ise Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nden 2, Yunan Kızılhaçı'ndan 2, İtalyan Kızılhaçı'ndan 1 ve Kızılay'dan 1 olmak üzere 6 kişilik bir komisyon tarafından gerçekleştirildi. Yardımdan son derece mutlu olan, minnetlerini vapurun bir resmini yaptırıp Pire'nin en güzel yerine asacaklarını söyleyerek dile getiren Yunan halkı vapuru aynı içtenlikle limandan uğurladı¹⁷.

Kurtuluş, 23 Ekim'de İstanbul'a döndü. İkinci sefer için yükleme çalışmaları hemen başladı. 27 Ekim'de bu işlem tamamlandı. Aynı gün saat 17.00'de limandan

oradan klavuz ile Pire limanına ulaşacağı belirlenmişti. BCA, 030.10.179.235.10. BT:21.9.1941.

12 BCA, 030.10.179.235.30. BT:15.9.1941/19.9.1941.

13 BCA, 030.10.179.235.7. BT:22.9.1941.

14 BCA, 030.10.179.235.12. BT:12.11.1941.

15 "Yunanistana yardım", Vatan, 13 Birinciteşrin 1941, No: 409; "Kızılayın Yunan Milletine İlk Yardımı", Vatan, 14 Birinciteşrin 1941, No: 410.

16 U. Keser, a.g.m., s. 140; "Yunanistana 50.000 ton Erzak Gidecek", Ulus, 14 Eylül 1941.

17 Yunanistana Yardım", Vatan, 25 Birinciteşrin 1941, No: 419; Ahmet Emin Yalman, "Cehennemden Dönen Adamın Hikayesi", Vatan, 8 İkinciteşrin 1941, No: 433.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları

ayrılan Kurtuluş; fasulye, nohut, mercimek, soğan, yumurta ve lakerdadan oluşan toplam 2.500 ton gıda yardımı ile birlikte İngiliz esirlerine dağıtılmak üzere Amerikan ve İngiliz Kızılhaçları tarafından hazırlanan 51 ton koliyi de Pire’ye ulaştırdı¹⁸.

Ne var ki bu yardımlar Yunanistan’daki açlık ve sefaletle son vermek için yeterli değildi. Sıkıntı, en çok Atina, Pire, Patras gibi büyük şehirleri ve adaları etkisi altına almıştı. Buralarda ölümden kurtarılmayı bekleyen yaklaşık iki buçuk milyon insan bulunuyordu. Günde en az yirmi kişi açlıktan ölüyordu. Açlık nedeniyle baş gösteren hastalıklardan ölenlerin sayısı bundan da fazlaydı. Bir ay sonra bir günde ölenlerin sayısının üç yüzü bulabileceği tahmin ediliyordu. Karne ile dağıtılan yiyecek maddeleri insanların ölmeyecek kadar ayakta kalmalarını sağlıyor, en çok da çocuklar olumsuz etkileniyordu¹⁹. Bu durumda Kurtuluş’un yapacağı seferler Yunan halkı için yaşamsal önem taşıyordu. Gerek hava koşulları gerekse Alman, İngiliz ve İtalyan yetkililerin başta rota olmak üzere çeşitli konularda anlaşamaması seferlerin aksamasına, bu ise Yunanistan’daki sefaletin endişe verici oranda artmasına neden oluyordu. Yunan halkı gülmeyi unutmamıştı. Ortalıkta bir ölüm sessizliği vardı. Okullarda dersler yarıya inmiş, elektrik sarfiyatı kontrol altına alınmış, alım gücü yok dereceye inmişti. Yunan Hükümeti de yok gibiydi. Düzeni işgal güçleri sağlıyordu. Genel kontrol Almanlardaydı. İtalyanlar jandarma görevi görüyordu. Oysa halkı düzene davet için güç kullanmaya gerek yoktu. Açlık yüzünden halk “kuzu gibi” olmuştu. “Her tarafta kendi kendilerine tabur olup, tevekkül içinde bekliyorlar”dı²⁰. Halkın bu durumu en çok işgalci Almanları işine yarıyor, hiç bir dirençle karşılaşmıyorlardı. Her geçen gün artan ölümleri ne gömecek yer, ne zaman, ne de tabutluk tahta vardı. “Azrail maskesini atmış, Yunan halkını pervasızca biçiyor”du. Sonunda, Yunan Hekimler Birliği cesetleri yakmak için Sensinod’dan izin istemek zorunda kaldı²¹. Yunan halkının açlığa ve ölüme nasıl teslim olduğunu dünya kamuoyuna belgeleriyle sunan ise Kızılay delegesi Feridun Demokan oldu. Bin bir güçlülle çektirip Yunanistan’dan çıkardığı fotoğraflar Life dergisinde yayınlandığında dünyanın gözü Yunanistan’a çevrildi²².

5 Kasım’da Pire’den ayrılması gereken Kurtuluş ise ancak 16 Kasım’da yola çıkabildi. Fırtınaya yakalanan, dalgalarla boğuşmak zorunda kalan vapur ancak 19 Kasım’da İstanbul’a ulaştı. Aynı gün üçüncü seferi için hazırlanan yardım paketleri vapura yüklenmeye başlandı²³.

24 Kasım 1941 günü saat 16:00’da İstanbul’dan ayrılan Kurtuluş vapuru içerisinde 298 ton soğan, 168 ton patates, 582 ton nohut, 393 ton fasulye, 80 ton yumurta, 90 fıçı tuzlu balık ile ayrıca 2 koliden oluşan yaklaşık 1.600 ton gıda maddesi ile üçüncü kez Pire’ye ulaştı²⁴. 6 Aralık akşamı, saat 17:30’da İstanbul’a gelen Kurtuluş’un, dördüncü seferi için gerekli olan yük ve koliler de hazırlanmıştı²⁵. 12 Aralık’ta dördüncü kez Pire’ye doğru yola çıkan Kurtuluş vapuru yaklaşık 1.800 ton yiyecek maddesi taşıyordu. 428 ton fasulye, 812 ton tohut,

18 “Kurtuluş Vapuru Tekrar Yunanistana Gitti”, Tan, 28 İkinciteşrin 1941, No: 2227.

19 Ahmet Emin Yalman, “Cehennemden Dönen Adamın Hikâyesi”, Vatan, 8 İkinciteşrin 1941, No: 433.

20 “Kurtuluş Vapuru Geldi, Dünya Cehenneminden Yeni Haberler Getirdi”, Vatan, 20 İkinciteşrin 1941, No:445.

21 “Yunan Milleti Aç”, Vatan, 19 İkinciteşrin 1941, No: 444.

22 Life Magazine, August 3, 1942.

23 Yönerge için bkz.“Avrupa’da Açlık ve Kızılay”, Vatan, 22 İkinciteşrin 1941, No: 447.

24 “Kurtuluş Pireye Gitti”, Tan, 25 Sontesşrin 1941, No: 2252; B.Bakar, a.g.m.

25 “Kurtuluş Vapuru Dün Akşam Geldi”, Tan, 7 İlkkanun 1941, No: 2264.

180 ton soğan, 300 ton patates, 60 ton lakerda, 300 sandık yumurtanın yanı sıra Türk vatandaşlarının Yunanistan'daki yakınları için hazırladığı 50 koli ile Türk-Ellas Cemiyeti'nin hazırladığı 500 koliyi de Pire limanına bıraktı²⁶. 22 Aralık gecesi de İstanbul'a döndü. 23 Aralık'tan itibaren 5. sefer için yükleme çalışmaları başladı. Türk Ticaret Bankası tarafından hazırlanan fasulye, nohut, patates, mercimek ve konserve balıklar da bu sefer ile Pire'ye ulaştırılacaktı²⁷. 28 Aralık 1941 günü İstanbul'dan Pire'ye hareket eden vapur hava koşulları nedeni ile Gelibolu ve Çanakkale'de duraklamak zorunda kaldı ve ancak 5 Ocak akşamı 18.25'de Pire'ye ulaşabildi ama limana yanaşamadı, hava kararmak üzere olduğu için açık denizde demirlemek zorunda kaldı. Gece ise savaşın soğuk yüzü ile karşı karşıya kaldı. Bombalar, Kurtuluş'un yaklaşık bir mil ötesine düşerken top mermileri de vapurun üzerinden geçiyordu. İngiltere'nin hava ve kara saldırıları sabah 2.45'e kadar sürdü. "250" ölü, 130 yaralı ve iki küçük savaş gemisinin kısmen hasar görmesi ile sonlandı. Savaşın bu dehşetine karşın Kurtuluş mürettebatı günün ilk ışıkları ile birlikte yardım malzemelerini Yunan halkına ulaştırdı²⁸.

5. Kurtuluş seferi ile Yunanistan'a götürülen gıda maddeleri arasında 1.107 ton kuru fasulye, 650 ton patates, 27 ton uskumru tuzlaması bulunuyordu. Ayrıca Türkiye'nin Atina Başkonsolosluğu için 25 ton kok kömürü ile Osmanlı Bankası memurları tarafından Yunan halkına 9 ton kuruyemiş de gönderilmişti. Bunların dışında 950 adet kişisel koli ile İspanya sefaretini için hazırlanan 6 adet koli de vapurun yükü arasında yer alıyordu. Ticaret Vekâletince sipariş edilip Yunanistan'a gönderilen gıda maddelerinin miktar, kilo ve tutarları ise şöyleydi²⁹:

Cinsi	Miktarı	Kilo Fiyatı	Tutarı (TL)
Toprak Ofisinden Alınanlar			
Fasulye	180 ton	50 Kr.	90.000
Nohut	50 ton	55	27.500
Buğday	50 ton	45	22.500
Makarna	10 ton	92 Kr. 80 s.	9.280
İzmir Tarım Ticaret Şirketinden Alınanlar			
Domuz Eti	8 ton	161 kr.	12.880
Kuru İncir	20 ton	100 kr.	20.000
Rafine Pamuk Yağı	24 ton 863 kg	197 kr. 52 s.	49.109.,87
Ticaret Ofisinden Alınanlar			
Çuval	3000 adet	125 kr.	3.750
Toplam:			235.019,87

Bunlara ek olarak 5. Seferde Yunanistan Kızılhaç Cemiyeti Başkanı Mösyö Atanasyadis için bir defaya mahsus olmak üzere bir çuval buğday unu gönderilmişti³⁰. Atina Belediye Başkanı'nın Yunanlı yetim ve öksüzler için Yılbaşı hediyesi olarak Kızılay'dan talep ettiği özel yardım karşılığı olan iki ton kuru incir ise 9 Ocak 1942 günü Belediye Başkanı'na teslim edilmişti³¹.

26 "Kurtuluş Bugün Pireye Gidiyor", Tan, 12 İllkanun 1941, No: 2269.

27 "Kurtuluş Gece Limanımıza Geldi", Tan, 23 İllkanun 1941, No: 2280.

28 Kızılay Arşivi, BN: 2599/1, 2599/1.1, BT: 19 II. Kanun 1942; "Kurtuluş Vapuru Dün Pireye Gitti", Tan, 29 İllkanun 1941, No: 2286.

29 Kızılay Arşivi, BN: 2599/6.1, BT: 1942.

30 Kızılay Arşivi, BN: 2599/1.2, 2599/1.3, BT: 19 II. Kanun 1942.

31 Kızılay Arşivi, BN: 2599/1.3, BT: 19 II. Kanun 1942; "Kurtuluş Yarın Pireye Gidiyor", Tan, 27 İllkanun 1941, No: 2284.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları

Kurtuluş vapuru ile götürülen gıda maddeleri Soupe Populaire adı ile açılan aşevlerinden pişirilerek muhtaç halka dağıtılıyordu. 1942 yılı başında aşevlerinden yararlanan halkın sayısı 400 bini geçmişti. İşlerini aşevlerinde yapan yaralı Yunan subayları yardımlardan dolayı kişisel şükranlarını Saim Umar aracılığı ile Kızılay'a ulaştırılmasını dilerken, Yunanistan'ın eski Milli İktisat Nazırı Zanas da yapılan gıda yardımları sayesinde açlıktan ölüm vakalarının giderek azaldığını vurgulayarak Kızılay Genel Müdürüne teşekkürlerini iletmıştır³².

Gerçekten Kızılay büyük bir özveri ile yardımları organize ediyordu. Yardımları koordine ve yerine ulaştırmakla kalmayan Kızılay Genel Merkezi, Yunanistan'a pek çok gıda maddesi de göndermişti. Daha 1941 yılı Eylül ayında 75 ton tuzla ilk yardım faaliyetlerini başlatan Kızılay, İsveç bandıralı Fenris gemisiyle de 180 ton kuru fasulye, 50 ton nohut, 50 ton buğday, 10 ton erişte, 20 ton kuru incir ve 24 ton 863 kilo rafine pamuk yağından oluşan toplam 334 ton 863 kiloluk gıda yardımında bulunmuştur³³. 180 ton kuru fasulyenin 500 kilosu ise Ankara Hukuk Fakültesi tarafından Atina Üniversitesi'ne gönderilmişti. Kızılay 100 döşek, 200 yatak çarşafı, 100 yastık, 100 yastık kılıfı ve 100 yün örtüden oluşan malzemeleri de tüberkülozlu Yunan vatandaşları için kurulacak koğuşlar için Atina'ya ulaştırmıştır. Aynı gemi, Mısır'daki İngiliz Kızılhaçı tarafından Yunan Kızılhaçı'na gönderilen 37 sandık tıbbi malzemeyi de Türkiye üzerinden transit olarak taşımıştır³⁴.

Kızılay pek çok ülkenin Yunanistan'daki vatandaşlarına ulaştırmak istediği yardımlara da aracılık etmiştir. Ermeni Patrikliğinin Yunanistan'daki muhtaç Ermenilere gıda maddeleri gönderme isteğini uygun bulmuştur. Bir defaya mahsus olmak üzere domuz eti, kuru meyve, taze ve tuzlu kurutulmuş balık, tütün gibi maddelerden 100 koli gönderilmesini onaylamıştır. Selanik telefoncularının Ankaralı meslektaşlarından istediği yardım da onaylanmış, 72 paket gönderilmesine izin verilmiştir³⁵. Bu yardımların yerine ulaşması 12 Ocak'ta 5. seferinden dönen Kurtuluş'un Pire'ye altıncı seferini yapması ile mümkün olabilecekti. Ne var ki, 19 Ocak 1942 akşamı 18:45'de İstanbul'dan Pire limanına altıncı seferini yapmak üzere ayrılan Kurtuluş, daha yola çıkar çıkmaz küçük bir motora bindirmiştir. Tehlikenin uzaklaştırıldığı düşünülürken, 20 Ocak 1942 günü sabah saat 4:00'da Marmara adası kuzey sahilinde Polatya mevkiindeki kayalıklara bindirmiştir. Yolcular ve kimi mürettebat zorlukla karaya çıktığında Kurtuluş saat tam 9:00'da büyük bir gürültü ile 250 metre derinliği olan denizde kaybolmuştur. Yolcular önce Mermeris nahiyesine oradan Saraylar Köyü'ne giderek konaklamış, ardından Trak vapuru ile 25 Ocak'ta İstanbul'a getirilmiştir³⁶. Kızılay Genel Merkezi, kaza sırasında gemide bulunan memur ve mürettebatın kurtarılmasında büyük çaba harcayan Çarhçıbaşı Tahsin Bilgili'yi 300 lira ile, on sekiz tayfayı da uğradıkları zarar karşılığı yüz lira ödüllendirmiştir³⁷. Kurtuluş Vapuru'nun altıncı ve son seferinde hamulesi şöyleydi³⁸..

32 Kızılay Arşivi, BN: 2599/1.3, BT: 19 II. Kanun 1942; BCA, 030.10.256.724.29. BT: 17.1.1942.

33 BCA, 030.10.179.235.6. BT:14/22.9.1941. Kızılay Arşivi, BN: 2599/1.5, BT: 26.4.1942.. İsveç Kızılhaç Cemiyeti Stockholm Elçiliğine müracaatla Yunanistan'a yapılmakta olan gıda maddeleri sevkiyatını hızlandırmak amacıyla beşbin tonluk İsveç bandıralı Fenris vapurunu İngiltere'nin de onayını alarak tahsis etmiş, Türkiye de vapurun İstanbul-Pire arasında sefer yapmasını onaylamıştır. Bkz. BCA, 030.10.256.724.29. BT: 4.4.1942.

34 Kızılay Arşivi, BN: 2599/1.4, BT: 19 II. Kanun 1942.

35 Kızılay Arşivi, BN: 2599/5, BT: 1942.

36 Saim Umar'ın kaza raporu için bkz. Kızılay Arşivi, BN: 2599/9, 9-1, 9-1, 9-3, BT: 25.1.1942.

37 Kızılay Arşivi, BN: 2599/54, BT: 2.6.1942.

38 Kızılay Arşivi, BN: 2599/21.1, BT: 21.2.1942.

Cinsi	Kilo
693 Fıçı Tuzlu Balık	48.543
Nohut	500.000
Fasulye	1.206.448
100 Çuval Pirinç Unu	5.000
104 Çuval Erzak	5.000
29 Sandık Mercimek Unu	1.000
23 Çuval Erzak (Matbuat)	1.560
5 Kap Erzak	350
1274 Sandık Bisküvi	45.360
300 Çuval Şeker	15.000
1.840 Sandık Et Konservesi	55.200
139 Sandık Çay	6.255
100 Sandık Peynir	4.000
100 Sandık Reçel	4.500
410 Sandık Süt Konservesi	12.300
Toplam: 1.911.516	

Kurtuluş'un uğradığı kaza başta Atina olmak üzere tüm Yunanistan'da büyük üzüntü ile karşılanmıştır. Başbakan Georgios Tsolakoglou basına yaptığı bir açıklama ile halkın endişelerini gidermeye çalışmıştır. Aşevlerinin hizmetini sürdüreceğine, depolarda tutulan hububatın aşevlerine yönlendirileceğine dikkati çekmiştir. "Dost komşu devlet" olarak nitelediği Türkiye ile Kızılhaç ve Kızılay idarelerinin Kurtuluş'un kaza yapması ile doğan boşluğu dolduracaklarına olan inancını dile getirmiştir³⁹.

1941-42 kışını büyük yokluklar ve zorluklarla karşılayan Yunanistan'ın Kurtuluş'un son yardımından da yoksun kalması ülkede yaşamı adeta felç etmişti. Kömür kıtlığı nedeniyle tramvaylar 1941 yılı Aralık ayından itibaren faaliyetini durdurmuştu. Benzin yokluğundan otomobil, otobüs ve kamyonlar çalışmıyor, canlı nakliye araçları da bulunmuyordu. İşgal güçlerine ait bir iki kurum dışında evler, oteller, resmi daireler, hastaneler soğuğa teslim olmuştu. Öyle ki hastanelerde doktorlar ameliyatları bile kürklü paltolarla yapıyordu. "Yirmi beş yıldır misli görülmemiş bir soğukun hüküm sürdüğü" Yunanistan'da soğuktan ölenlerin sayısı, açlıktan ölenlerin iki katına ulaşmış, hatta Türkiye'nin Atina Başkonsolosluğu da soğuktan etkilenmiş, Türk hükümeti gönderdiği 25 ton kok kömür ile çalışanlarını korumaya öncelik vermişti⁴⁰. Bu olumsuz koşullarda Kızılhaç Komitesi'nin Kurtuluş'un yerine daha büyük kapasitede bir geminin hızla devreye sokulacağını duyurması karamsar havanın dağılmasını ve umutların yerşermesini sağlamıştır⁴¹.

III. Dumlupınar Vapuru'nun Yardım Faaliyetleri

Şubat 1942'de İngiliz Elçiliği Ticari Ataşeliği, Kurtuluş'un yerine Devlet Denizyolları İşletme İdaresi'ne ait Dumlupınar vapurunu kiralamıştır. Ardından Kızılay Genel Müdürlüğü'ne bilgi vermiştir⁴². Türk Hükümeti de Dumlupınar'ın yola çıkarılması için gerekli hazırlıklara başlamıştır. Zeki Oranos'un baş kaptanlığını yaptığı Dumlupınar'ın 2. ve 3. kaptanları Hikmet Barkı ve İdris Kapoğlu, baş makinist İbrahim Gulnar, 2 ve 3. makinistler Nizamettin Çağlı ve Ali Yaylıs idi. Vahit Yenertürk

39 BCA, 030.10.171.185.20. BT:26.1.1942.

40 Kızılay Arşivi, BN: 2599/1.4, BT: 19 II. Kanun 1942.

41 Kızılay Arşivi, BN: 2599/34, 34-1, 34-2, 34-3, 34-4, BT: 26 Mart 1942.

42 Kızılay Arşivi, BN: 2599/15, BT: 12 Şubat 1942.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları

vapurun kâtipliğini, Talat Güvenç ile Muzaffer Akman telsiz müdürlüğünü, Bedri Yanık ise kamara müdürlüğünü yapıyordu. Bunların dışında lostromo, gemici, serdümen, yağcı, ateşçi, kömürcü, kamara şefi, kamarot, aşçı, fırıncı ve marangoz olmak üzere Dumlupınar'ın toplam 32 mürettebatı bulunuyordu⁴³.

A.Dumlupınar'ın 1. Seferi (Pire'ye Yapılan 7. Sefer)

Dumlupınar'ın 21 Şubat 1942 Cumartesi günü İstanbul'dan Pire'ye hareket etmesi planlanmıştı. Bu Pire'ye yapılan 7., Dumlupınar'ın ise ilk seferi olacaktı. Ancak, Münakalat Vekâleti ile İstanbul Mıntıka Liman Kumandanlığı'nın verdiği rotalar birbirini tutmayınca vapur Çanakale'de yeni rotayı beklemek zorunda kalmış ve ancak 23 Şubat'ta limandan ayrılmıştır⁴⁴. Ancak bu gecikme nedeniyle Yunanistandaki aşevleri, yaşlı ve çocuk bakımevlerine yapılan yardımlar askıya alınmıştır⁴⁵.

Pire'ye yola çıkan Dumlupınar ise gerek hava koşulları, gerekse yükü nedeniyle ciddi tehlikeler atlattır. Dümen zinciri iki kez kopan vapur ancak akşam 18:23'te Pire'ye varabildi. Yani Kurtuluş'un hareketinden tam 45 gün sonra. Kurtuluş'un hazin sonundan oldukça etkilenen yerel Kızılhaç erkânı, Uluslararası Kızılhaç delegeleri, Başkonsolos İnyetullah Özkaya, Alman ve İtalyan Kızılhaç temsilcileri Kızılay adına Dumlupınar'ın mürettebatını selamlamışlardır. Halk ise limanın etrafını doldurmuş kendisine uzanan yardım elini biran önce sıkmak için sabırsızlanıyordu. Ancak işlemler uzun sürünce boşaltma yapılamamıştır. Ertesi gün, 25 Şubat öğleden sonra tahliyeye başlandıysa da benzin ve canlı nakil araçlarının yokluğu ve tahliye memurlarının açlıktan kaynaklanan güçsüzlükleri nedeniyle boşaltma işlemi oldukça ağır ilerlemiştir. Kızılay yetkilileri yükün rıhtım üzerine bırakılarak limanın terk edileceğini Yunan Kızılhaçına bildirmiştir. Kızılhaç yetkilileri gıdanın yağmadan korunamayacağını vurgulayarak dönüş tarihinin ertelenmesini istemiştir. Zaten yağmur da vapurun boşaltılmasına izin vermiyordu. Çuval içindeki malların karaya çıkartılmasındaki güçlük de anlaşıldığından dönüş ertelenmiştir. Kendisine tanınan süreden iki gün sonra 5 Mart'ta Dumlupınar tüm yükünü boşaltmıştır. Gıda yüklü kamyonlar silahlı Alman motosikletlerinin koruması altında güvenli depolara taşınarak halkın saldırısından korunmuştur⁴⁶. Yunanistan'a götürülen gıda maddelerinin cinsi ve miktarı şöyledir⁴⁷.

Konşimento No	Cinsi	Kilo	Adet
1	2415 Fıçı Tuzlu Balık	158.702	
	3672 Çuval İncir	100.000	
	200 Sandık Yumurta	20.000	
	4059 Çuval Patates	300.000	
	13.279 Çuval Kurufasulye	1.366.517	
	40 Sandık Tuzlu Domuz Eti	3.560	
2	26 Çuval Patates	2.000	

43 Kızılay Arşivi, BN: 2599/3, BT:1942.

44 Kızılay Arşivi, BN: 2599/10, BT: 10.3.1942.

45 Kızılay Arşivi, BN: 2599/34-5, 34-6, BT:26 Mart 1942.

46 Kızılay Arşivi, BN: 2599/10,10-1, BT: 10.3.1942.

47 Kızılay Arşivi, BN: 2599/10-5, 21,22, BT: 10.3.1942; 2599/40.

	80 Çuval Fasulye	8.000	
	14 Çuval Soğan	1.000	
3	İngiliz Sefaretince yükletilen:2605 sandık süt konservesi, et konservesi, erzak, sigara, yün elbise, reçel, peynir	88.465	
4	Kızılay kolileri: 119 Çuval Erzak	4.500	823
5	2 Sandık Çorap (500 Çift)	150	
	1 Çuval Un	72	
6	Basın Birliği Kolileri: 22 Çuval Erzak	1.515	303
7	İstanbul Belediyesi Kolileri: 1000 Koli Erzak	5.000	
	Toplam	2.059.481	

Yapılan yardım oldukça çeşitli kalemlerden oluşuyordu. Bu çeşitlilik dikkate alındığında erzak yalnız Atina ve Pire’de bulunan 600 bin ihtiyaç sahibine ancak yirmi gün yetebilecek kadardı⁴⁸. Dumlupınar’ın bu ilk seyahati sırasında özel havaleli eşya ve gıda maddeleri de sahiplerine teslim edilmiştir. Bu çerçevede Yunan Kızıllaçı Başkanı Mösyö Atanassakis adına Kızılay Cemiyeti tarafından bağışlanan bir çuval un ile hastabakıcı hemşirelerin kullanması için hazırlanan 500 çift pamuk çorap kendisine sunulmuştur. Ayrıca İstanbul gazetecilerinin, Atina ve Pire’deki meslektaşlarına hediye ettikleri 303 koli ile İstanbul Belediyesi memurları tarafından Atina Belediye çalışanlarına gönderilen gıda maddelerini içeren 1.000 koli de sahiplerine teslim edilmiştir⁴⁹.

Dumlupınar Vapuru’nun bu yolculuğunda dikkati çeken iki konu daha vardı. Bunlardan ilki Türk vatandaşı altı yolcunun Türkiye’ye getirilmesiydi. Aslında Türkiye’nin Atina Başkonsolosu, sayıları 3.500’e ulaştığı belirtilen Türk vatandaşlarının peyder pey Türkiye’ye gönderilmesini istiyordu. Ancak hem işgal güçleri buna vize vermiyor, hem de Saim Umar karşı çıkıyordu. Ancak bu kez Başkonsolos, işgal makamları ile Uluslararası Kızıllaç Komitesi’ni de ikna etmeyi başarmıştı. Birinci sınıf kamaralarda yolculuk yapmaları sağlanan, navlun ödemeyen, vapur kumanyaları ile karınlarını doyuran altı kişi Dumlupınar Vapuru ile 7 Mart 1942 günü İstanbul’a getirildi. “İstisnai” olarak tanımladığı bu durumun örnek alınmasından çekinen Saim Umar ise Hariciye Vekâleti’nden bu konuda genel bir karar alınarak Kızılay delegasyonuna bildirilmesini istemiştir⁵⁰.

Dikkat çeken ikinci konu ise Yunanistan’da iaşe darlığı sonucu durumları çok zorlaşan Yunanlı 1.000 kadar çocuğun Dumlupınar ile Türkiye’ye nakilleriydi. Bu naklin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda gerekli incelemeleri yapma görevi Saim Umar’a verilmişti. O da yaptığı incelemeler sonucunda yaşları nedeniyle dâimi bir kontrol ve bakıma gereksinim duyan bu çocukların vapurun yolcu nakline ayrılan sınırlı sayıda birinci ve ikinci sınıf kamara ve salonlarında nakillerine maddi olanak bulunmadığına kanaat getirdi. Vapurun Pire’de yükünü boşalttıktan sonra serbest kalacak ambarlarından yararlanılabileceği düşüncesinin de zorluklarını sıralamıştır. Bu zorlukların ilki mevsim meselesi idi. Çok fırtınalı

48 Kızılay Arşivi, BN: 2599/34-8, 34-9, BT:26 Mart 1942.

49 Kızılay Arşivi, BN: 2599/10-2, 10-3, BT: 10.3.1942.

50 Kızılay Arşivi, BN: 2599/10-3, 10-4, BT: 10.3.1942.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları

olan Ege denizinde, yalpası pek fazla olan Dumlupınar vapuru ile kendi kendilerini idare edemeyecek yaşta bulunan çocukların ilkbahar mevsiminde yolculuk etmesi uygun değildi. İkinci güçlük, vapurun güvenliği konusu ile ilgiliydi. Dumlupınar’ın güvertesinde ambar kapakları üzerinde Kızılay’ın amblemini taşıyan muşamba örtüler bulunuyordu. Açık denizlerde bu işaretlerin korunması ve geceleri güçlü bir elektrik ile aydınlatılması oldukça önemliydi. Zira sık sık uçan askerî uçaklara karşı vapur ancak bu işaretler ile saldırıdan korunabiliyordu. Çocukların yerleştirileceği ambarların başka nefes alma ve aydınlatma aracı olmadığı için ya içeridekileri havasız bırakmak ya da gece ve gündüz ani uçak ziyaretlerine karşı Kızılay işaretlerini göstermemek ve sonuçta saldırıya maruz kalmak ihtimali her zaman vardı. Üçüncüsü; ambarların yeniden donatımı sorunuydu. Vapur Türkiye’den ayrılırken ambarlar gıda maddelerinin nakline uygun şekilde hazırlanmış, erzakın vapur yalpalarında bir tarafa toplanıp dengeyi bozmasını engelleyecek şekilde bölmeler yapılmıştı. Ambarları insan ve çocuk nakline uygun hale getirebilmek için vapura Pire limanında kalması için verilen izin süresi yeterli olmadığı gibi bu değişimi gerçekleştirmek için gerekli olan malzeme ve ustalıktan da yoksun bulunuyorlardı. Dördüncüsü ise can kurtarma konusu ile ilgiliydi. Vapurun herhangi bir kaza ile karşılaşması olasılığı karşısında ayrı ayrı yardım ve bakıma muhtaç yaşlarda bulunan yolcularla çok yakından ilgilenmek “büyük bir nefis feragati, vicdan işi ve nihayet itidal ve terbiye meselesi” idi. Vapurdaki kurtarma cihazlarını tek tek inceleyen Saim Umar, üzerlerindeki rakamlara göre her biri 50 kişi alması gereken dört büyük kayık dışında iki küçük kayık ve içi boş iki bidonun üzerine bağlanan ahşap kafesten ibaret altı sal bulunduğuna dikkat çekti. Bu koşullar altında ve henüz fırtınanın dinmediği bir mevsimde çocuk naklinin büyük sorumluluk isteyen bir iş olacağı kanaatini dile getirdi. Nitekim onun bu düşünceleri Türk Hükümeti tarafından da kabul görerek çocukların nakilleri ertelenmiştir⁵¹. Saim Umar, çocukların İngiltere, İsviçre ve Mısır’a sevkleri ile ilgili kimi duyumları da araştırmış ve Atina’daki Uluslararası Komite’den bilgi istemiştir. Böyle bir projenin varlığını kabul eden komite üyeleri henüz düşünce aşamasında olduğunu, Mayıs ayı içinde Cenevre’den konu ile ilgili özel bir heyet geleceğini ve nakliye için vapurlar tahsis edileceğini belirtmiştir. Saim Umar, önceki düşüncesini korumuş ve görüşmede komite üyelerine “bu hayırlı işe” Kızılay’ın da katılacağına yönelik bir görüş bildirmemiştir⁵². Buna karşın Türkiye, Yunanlı çocukların Türkiye’ye getirilmesi, barındırılması ve karşılaşılabilecek sorunları nasıl çözebileceğine yönelik bir proje geliştirip uygulamaya da koymuştur⁵³. Ancak Saim Umar, Dumlupınar’ın üçüncü seyahatinde Yunan Kızılhaç Cemiyeti yetkililerinin çocukların Türkiye’ye naklini bir kez daha gündeme getirmeleri üzerine, onların buldukları yerlerde işe edilmeleri yönteminin benimsenmesini kendilerinden rica etmiştir⁵⁴. Zaman geçtikçe Yunanistan’ın da konuya sıcak bakmaması nedeniyle çocukların Yunanistan’da kalmaları benimsenmiştir.

Bu arada Yunanistan’da sadece çocuklar değil tüm halk perişandı; savaş ve soğuk ülkeyi esir almıştı. Yönetim Komisyonu’nun 15 günde geri döneceğini hesapladığı Dumlupınar 20 gün geçmesine karşın Pire’ye ulaşamamıştı. Dünyanın dört bir yanından yapılan yardımlar da yeterli gelmiyordu. Hükümet işgal

51 Kızılay Arşivi, BN: 2599/10-5, BT: 10.3.1942.

52 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-3, BT: 8.4.1942.

53 Ayrıntılı bilgi için bkz. U. Keser, Yardım Et Komşu, s.123 vd.

54 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-1, BT: 7 Mayıs1942.

masraflarını karşılamak için günlük 120 milyon drahmiyi tedavüle çıkarmış, işgalin ilk gününden itibaren geçen bir yılda ihraç edilen drahmi 43 milyarı bulmuştu. Şubat ayında 850 drahmiye bulunabilen kaçak ekmeğin okkası Mart ayında 4.500 drahmiye ulaşmıştı. Türkiye Merkez Bankası resmi kuruna göre bir okka ekmek 45 lira idi. Diğer gıda maddeleri ve giyim eşyası için de aynı durum geçerliydi. Bu koşullarda yardımın önemi gittikçe artıyordu. Paskalyada Mısır'dan 7.000 ton buğday getiren İsveç bandıralı vapur hamulesini Pire'ye boşalttığıında Kızılay delegasyonu buna 13 bin ton mısır ve darı ilave ederek karne ile dağıtmıştır. Ancak bayram nedeni ile düşünüldüğü halde et ve şeker dağıtılamaması halkta moral çöküntüsü yaratmıştır. Dumlupınar'ın ilk seferinde hamulesinde bulunan 3.600 kilo domuz etinin henüz halka dağıtılmadığına, bu etlere Alman işgal kuvvetleri tarafından ordu adına el konulduğuna yönelik söylentiler de artmıştı. Konuyu araştıran Kızılay yetkililerine verilen yanıt da doyurucu değildi. Gerek savaş ve mevsimin ağır koşulları nedeniyle uluslararası yardımlarda yaşanan aksaklıklar, gerek işgal kuvvetlerinin yardımın dağıtımını ile ilgili suistimalleri, gerekse Dumlupınar'ın yardımını seyrekletirmesi nedeniyle iaşe sorunu "elim" boyutlara ulaşmıştır. Öyle ki aşevleri kapanmış; açlık ve onun neden olduğu hastalıklardan ölenlerin sayısı 60 bini geçmiştir⁵⁵. Bu ortamda Dumlupınar bir kez daha yola çıkmıştır.

B.Dumlupınar'ın 2. Seferi (Pire'ye Yapılan 8. Sefer)

Dumlupınar; İngiltere, Almanya ve İtalya sefaretlerine yapılan tebligatlardan sonra ikinci seferini 25 Mart 1942 günü yapmıştır ve saat 9.30'da Çanakkale'den Pire'ye hareket etmiştir. 45 saat süren yolculuğun ardından 27 Mart'ta liman açıklarına demirleyen Dumlupınar için gergin ve tehlikeli saatler de başlamıştır. İşgal güçleri, sağlam kalmış olan rıhtımların kendi ordularınca tutulduğu gerekçesi ile Dumlupınar'ın o gün limana girmesine izin vermemiştir. Dumlupınar'a çıkan Alman deniz çavuşu bir İngiliz hava hücumu tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu söyleyerek vapurda aydınlatma yapılmamasını istemiştir. Vapur, 200-300 metre ara ile birçok "tehlikeli" gemi ile kuşatılmıştır. Alman güçleri Dumlupınar'ı siper olarak kullanmayı alışkanlık haline getirdiklerini bir kez daha ortaya koymuşlardı.

Uykusuz geçen bir gecenin ardından sabah 7:15'de Dumlupınar limana girmiş, ancak lüks yolcu rıhtımına yanaşmak zorunda kalmıştır. Yüğü ağır, sahil de sığ olduğu için rıhtıma beş metre kala kuma oturmuştur Dumlupınar, iki römorkör ve kendi olanakları ile zarar almadan kurtarılmış; ancak bu kez de liman idaresi rıhtıma yanaşmasına engel olmuştur⁵⁶. Uzun görüşmelerden sonra Romanya bandıralı Alber Julia isimli şilebin yanına demir atmıştır. Birkaç saat sonra gelen Başkonsolos ile birlikte karaya çıkan Saim Umar, Atina'ya gitmiştir. Yunan Kızılhaç Genel Merkezi'nde Başkan Athanasakis'i ziyaret ederek Kızılay'ın göçmenler için hazırladığı 500 battaniye ile ilgili mektubu vermiştir⁵⁷. Bu görüşmede Yunan Kızılhaç Başkanı Athanasakis ve Genel Sekreter C.Agapitos, Kızılay'ın kendilerinden hazırlamalarını istediği eczane için çeşitli ilaç talebinde de bulunmuştur. Buna göre; 2.000 şişe Adrenalin (0,001), 5.000 şişe Kafein (0,25 cc), 1.000 şişe Kalsiyum Klorür (10 cc), 5.000 şişe Kalsiyum, 1.000 şişe Emetin (0.06), 500 şişe Ergotin (1gr), 10.000 şişe Kafurlu Yağı (0,40), 1.000 şişe Serum Glukoz İzoton (250 cc), 1.000

55 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-4, BT: 8.4.1942.

56 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31, BT: 8.4.1942.

57 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-1, BT: 8.4.1942.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları

şişe Serum Glukoz İzoton (500 cc), 2.000 şişe Serum Hypert Glyc (35-20 cc), 1.000 şişe Serum Fizyolojik (500 cc), 500 şişe İyodürlü Sodyum, 2.000 şişe Glukozlu Salisilat (10 cc), 2.000 şişe Sparteine (0.025), 1.000 şişe Striknin (0.001), 20 kg Sodyum Klorür, 50 kg Vazelin, 20 kg Parafin Yağı, 40 kg Hint Yağı, 20 kg Sodyum Bikarbonat, 20 kg Nişasta, 20 kg Çinko Oksit ve 1.000 kg Lökoplasttan oluşan ilaçlar değerlendirildiğinde adrenalin gibi yaşamsal müdahale gerektiren etkili ilaçların yanı sıra, kinin gibi sıtmaya karşı mücadelede kullanılan ya da yaşam destek niteliği taşıyan çeşitli serumlar dikkati çekiyordu. Kızılay delegeleri isteklerinin karşılanacağını bildirdikten sonra vapurun boşaltılması için gerekenlerin bir an evvel yapılmasını rica etti⁵⁸.

İşgal güçleri erzak dolu vapurun limana yanaştırılması konusunda adeta nazlanırken halk, yaşam savaşı veriyordu. Kızılhaç Erzak Yönetim Komisyonu çareyi İtalya’dan ithal edilen 900 ton mısır ununu ekmek yapmakta ve Atina ile Pire’deki ihtiyaç sahiplerine dağıtmakta bulmuştur⁵⁹. Limanda ise ancak 29 Mart Pazar günü öğle saatlerinde yer açılabilmiştir. Bu suretle Dumlupınar limana yanaşmış ve 30 Mart’tan itibaren hamulesi boşaltılmaya başlanmıştır. Nihayet 4 Nisan Cumartesi günü boşaltma işlemi tamamlanmıştır⁶⁰. Halk biraz nefes almış, aşevleri yeniden hizmete açılmıştır. Dumlupınar’ın ikinci seyahatinde Yunanistan’a yaptığı yardımın cins ve miktarı şöyleydi⁶¹:

Cins	Ton/Kilo
30.905 Küçük Torba İncir	400,000
500 Sandık Yumurta	50,000
3.383 Çuval Kurufasulye	349,966
Dökme Halinde Kurufasulye	1.004,147
2.526 Küfe Zeytin	261,199
225 Sandık Domuz Eti	22,950
9 Çuval Kurufasulye	909
20 Sandık Kuru Üzüm	320
5 Fiçi Tuzlu Sardalya Balığı	320
32 Çuval Battaniye (Kızılayın yardımı)	1,600
60 Çuval Gıda Maddeleri	3,300
9 Sandık / 2 Çuval / 7Teneke Çeşitli Gıda	670
9 Sandık / 1 Çuval Çeşitli Gıda	485
4 Sandık / 2 Teneke / 5 Çuval Çeşitli Gıda	500
Toplam:	2.096,366

58 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-1, BT: 8.4.1942.

59 Kızılay Arşivi, BN: 2599/34-9, BT: 26 Mart 1942.

60 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-1, BT: 8.4.1942.

61 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-5, BT: 8.4.1942; 2599/40.

Boşaltmanın tamamlandığı gün gemi personeli dönüş hazırlıklarına başlamıştır. O gece İngiliz hava filosu Pire ve Atina'ya saldırmıştır. Dolayısıyla Dumlupınar büyük tehlike atlatmıştır⁶². Ancak ertesi gün (6 Nisan) saat 12:00'de on beş gün izin alan Başkonsolos İnyetullah Özkaya'yı da alarak limandan ayrılmıştır. Sahilde 5-6 mil boyunca torpil tarlaları oluşturulduğuna dair işaretler bulunduğu için vapur oldukça ihtiyatlı yol almış; kendisinden önce limandan ayrılan bir İtalyan şilebinin suyunu izleyerek tehlikeli mıntıkadan olaysız uzaklaşmıştır. Ancak aynı gece, denizin ortasında ani bir saldırı ile yüz yüze gelmiştir. Hava; soğuk, bulutlu ve zifiri karanlık, deniz; azgın ve dalgalı idi. Başkonsolos İnyetullah Özkaya, Kızılay delegeleri Saim Umar ve Feridun Demokan, süvari Vedad Kocaarslan, Sermakinist Kazım beyler vapurun salonunda oturuyorlardı. Saat tam 21:30 idi. Vardiya nöbetçisi hızla salona girerek sancak tarafından güçlü bir projektör ışığının vapuru aydınlattığını söyleyince hızla güverteye koştular. Işık 3 mil uzaktaki bir adadan geliyordu. Öyle güçlü idi ki, vapurun gölgesi iskele tarafında bir mil açıktaki bir başka adaya düşüyor, bu ise Dumlupınar'ı koruyan işaretlerin görünmesini engelliyordu. Birden ışığın verildiği adanın 50 metre kuzeyinden adeta bir şimşek çaktı, şiddetli bir patlama ve ardından 15'lik bir toptan çıktığını tahmin ettikleri bir mermi vızıldayarak vapurun üstünden ve iki direğin arasından geçmiştir. Güvertedekiler hep birlikte kaptan köprüsüne koşarak uluslararası dille Kızılay vapuru olduklarını bildirdiler. Ancak karşıdan herhangi bir yanıt alamadıkları gibi atış da sürmüş ve bir mermi daha savrulmuştur. Vapur hızla hedef sahasından uzağa, Andıra boğazı dışına açılarak mutlak bir felaketten kurtulmuştur.

Saat 22.45'i gösteriyordu. Ateş durunca haritalar açılıp ateşin geldiği yön belirlenmiştir. Saldırı İtalyan işgali altındaki Andros adasında geliyordu. 7 Nisan'da sabahın ilk ışıkları ile dehşet gecesini arkada bırakan Dumlupınar, rotasını Limni Adası'na yönlendirmiştir. Akşam saat 17:00'de Çanakkale Boğazı'ndaki karayı gören yolcular rahat bir nefes almıştır⁶³.

Başkonsolos İnyetullah Özkaya, saldırının gemiyi batırma amacı gütmeyeceğini, ihtar amacıyla yapılmış olabileceğini düşünüyordu. Ancak, daha sonraki seferlerde benzer bir durumla karşı karşıya kalmamak için İtalya Hariciye Nezareti'nden olayın ne şekilde gerçekleştiğinin "dostane bir tarzda" sorularak açıklığa kavuşturulmasını Hariciye Vekâleti'nden dilemiştir⁶⁴. Vekâletin yaptığı girişimler sonunda, sorunun rotadan kaynaklandığı belirlenmiştir. İtalya Bahriye Nezareti, Kızılay adına Yunanistan'a sefer yapan Türk vapurlarının karşılaşabilecekleri herhangi bir olayın önüne geçilmesi için bu vapurların Çanakkale'den Pire'ye ve Pire'den Çanakkale'ye sefer halinde buldukları sıralarda her gün saat "8", "12" ve "20"de buldukları mevkiin radyotelegraf ile 600 metre "mevce" üzerinden Atina radyo istasyonuna bildirilmesini ve uluslararası kurallara uyarak aranılan istasyonun "Atina istasyonu için S.V.A. harfleri" ve geminin isimlerinin "Dumlupınar vapuru için T.C.A.Z. harfleri" ile anılmasını ve yola çıkacak geminin 72 saat önceden haber verilmesini istemiştir⁶⁵. Böylece Dumlupınar, seferlerini güvenle gerçekleştirebilecekti.

62 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-1, BT: 8.4.1942.

63 Kızılay Arşivi, BN: 2599/31-3, BT: 8.4.1942.

64 Kızılay Arşivi, BN: 2599/35, 35-1, 35-2, BT: 1942.

65 Önce 48 saat sonra 72 saat deniliyor. BCA, 030.10.169.176.29. BT:23.5.1942; 030.10.169.176.37. BT:23.7.1942; Kızılay Arşivi, BN: 2599/37, BT: 8 Mayıs 1942.

C.Dumlupınar'ın 3. Seferi (Pire'ye Yapılan 9. Sefer)

Yunanistan'a Yardım Misyonu Delegeleri ile izin süresini dolduran Atina-Pire Başkonsolosu İnanetullah Özkaya'yı da alan Dumlupınar, 24 Nisan 1942 Cuma günü saat 13:00'te İstanbul limanından hareket etmiştir. 24 Nisan sabahı saat 10:00'da Çanakkale'ye ulaşmıştır. Boğaz dışında top atışı olduğu için iki saat limanda bekledikten sonra Pire'ye hareket etmiştir. Sakin geçen bir yolculuğun ardından 26 Nisan Pazar günü saat 16:00'da Pire'ye varmıştır. Kızılay delegeleri ertesi gün Athanasakis ile yardımların niteliğine yönelik uzun bir görüşme yapmışlardır⁶⁶. Yapılan yardımların yerine ulaşip ulaşmadığı, nasıl ulaştırıldığı ve varsa yaşanan sıkıntıların neler olduğu konusunda ilk ağızdan bilgi edinmişlerdir. 29 Nisan'ı 30 Nisan'a bağlayan gece İngiliz uçaklarının Atina ve Pire'ye yaptıkları hava saldırısı ile Dumlupınar yeni bir tehlike daha atlatmıştır. Vapurun demirli bulunduğu rıhtımın 800 metre uzağına düşen bombalar dört dükkân ve bir evi yerle bir etmiştir. Civardaki pek çok binanın camlarının da kırılmasına neden olan bu saldırı iki kişinin ölümüne yol açmıştır⁶⁷. Endişeli bir gecenin ardından sabah yeniden karaya çıkan Kızılay delegasyonu incelemelerini sürdürmüştür. Bu kapsamda Yunan Kızılhaçı'na ait özel hastane gezilmiş, hastalarla görüşmeler yapılmış, hemşire mektebi ziyaret edilmiştir. Kapasitesi 420'ye çıkarılan hastane büyük ve zarif bir parkın ortasına kurulmuştu. Parkın çiçeklerinin sökülüp yerlerine patates dikilmiş olması⁶⁸, Yunanistan'daki gıda maddesi ihtiyacını ortaya koyan en çarpıcı örnekti. Hasta koğuşlarını ziyaret sırasında delegeler Türkçe bilen Yunan erleri ile sohbet de etmişlerdir. Onların şikâyetlerini dinlemişlerdir. Feridun Demokan, İngiltere sefaretî tarafından verilen açık izin mektubuna dayanarak Yunanistan'da bulunan İngiliz esirlerine getirilen ancak sarfedilemeyen gıda maddelerinden bir kısmını hastaneye götürerek mutemetlere teslim etmiştir. Böylece sayıları 78 olan subay ve erlere 28 kiloluk bir kutu bisküvi, 96 kutu et konservesi, 56 torba kuru üzüm hediye edilmiştir⁶⁹.

Delegeler, hastanenin bulunduğu parkın içerisinde yer alan Hastabakıcı ve Hemşireler Mektebi'ni de ziyaret etmişlerdir. Okulun dershanelerini, yatakhanelerini, yemekhanelerini ve banyoları gezen, dersler ve kitaplar hakkında bilgi alan delegeler bu gezi sırasında mesleki açıdan da oldukça yararlı bilgiler edinmişlerdir⁷⁰. Atina'da, Omony meydanı yakınındaki Yunan Kızılhaçı İlk Yardım Merkezi ise başta Saim Umar olmak üzere tüm delegasyonu "kışkırtmıştır". İstanbul'da ya da İzmir'de "bir küçük eşini görmeyi" diledikleri bu merkez, Yunan halkı için neredeyse tek etkin yardım kurumuydu⁷¹.

Dumlupınar'ın boşaltma işlemi 3 Mayıs Pazar günü tamamlanmıştır. Vapurun üçüncü seferi ile taşınan gıda maddelerinin cins ve miktarı şöyledi:

66 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38, BT: 7 Mayıs1942.

67 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-1, BT: 7 Mayıs1942.

68 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-1, BT: 7 Mayıs1942.

69 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-2, BT: 7 Mayıs1942.

70 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-3, BT: 7 Mayıs1942.

71 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-3, BT: 7 Mayıs1942.

Cins	Ton/Kilo
37701 Torba Kuru İncir	1000
167 Sandık / 153 Çuval Kestane	26,970
1224 Sandık Elma	57,510
1500 Sandık Yumurta	150
4448 Küfe Zeytin	429,915
497 Fıçı Tuzlu Balık (Lakerda)	26,787
20 Fıçı Tuzlu Balık (Kefal)	4
250 Fıçı Tuzlu Balık (Sardalya)	15,311
56 Sandık Yabani Domuz Eti	5,150
Fasulye (Dökme)	395,863
13 Çuval Gıda Maddesi	650
46 Çuval Gıda Maddesi	2,300
10 Sandık Gıda Maddesi	1
1 Sepet Gıda Maddesi	30
Toplam:	2.115,476

Ayrıca Yunan mebus ve ayanı için 13 çuvalda 120 koli, Yunanlılar için 150 koli, Türk vatandaşları için 46 çuvalda 310 koli, Yunanlı orta ve büyük elçiler için 6 koli çeşitli gıda maddesi de Dumlupınar'ın bu seyahatinde ulaştırılan yardımlar arasındaydı. Gerek bunlar, gerekse Filistin'den İsveç vapurlarıyla gönderilen buğday Yunanistan'daki iase darlığının önemli ölçüde giderilmesine katkıda bulundu. Bunda ekilen taze sebzelerde ilk ürünün alınmasının da payı vardı. Bu koşullarda karne ile dağıtılan ekmeğin miktarı da 80 dirheme çıkmıştır. Yardımları ile Yunan halkının yüzünü bir kez daha güldüren Dumlupınar, 5 Mayıs 1942 Salı günü Pire limanından ayrılmıştır. Alman makamlarının isteği üzerine bir Alman gemisinin suyunu takiben dümenini Limni'ye kırmıştır. Dumlupınar, Havanın fırtınalı olması dolayısıyla oldukça ağır ilerleniyordu. Nihayet 6 Nisan'ı 7 Nisan'a bağlayan gece saat 02:00'de Çanakkale'ye varmıştır. Aynı gece 20:00'de İstanbul'a hareket etmiş; bir buçuk saat sonra da gemi mürettebatı karaya çıkmıştır⁷².

D.Dumlupınar'ın 4. Seferi (Pire'ye Yapılan 10. Sefer)

Dumlupınar, 6 Haziran 1942'de dördüncü kez Pire'ye hareket etmiştir. Türkiye ile diğer devletler arasında belirlenen rota üzerinden 8 Haziran'da Pire'ye ulaşılmıştır. Pire'ye Hayfa'dan un getiren İsveç Kızılhaç gemisi Hallarem de limanda bulunuyordu. Boşaltma ve nakil araçları yeterli olmadığı için Dumlupınar 16 Haziran'a kadar yükünü boşaltmamıştır. Bu süre içinde Feridun Demokan ve Vasfi Gökçe'nin de aralarında bulunduğu Yardım Misyonu Delegeleri Başkonsolos İnayetullah Özkaya'ya, Atina Belediye Başkanı'na, Yunan Kızılhaç Merkezi ile Uluslararası Kızılhaç Delegeliği'ne resmi ziyarette bulunmuşlardır⁷³. 16 Haziran günü Dumlupınar yükünü boşaltmıştır. Dördüncü seferle yapılan yardımın cins ve miktarı şöyleydi⁷⁴.

72 Kızılay Arşivi, BN: 2599/38-4, 38-5, 38-6, BT: 7 Mayıs 1942.

73 Kızılay Arşivi, BN: 2599/49-1, 49-2, BT: 30 Haziran 1942.

74 Kızılay Arşivi, BN: 2599/41; 2599/49-1, BT: 30 Haziran 1942.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları

Cins	Ton/Kilo
20000 Çuval Kuru Üzüm	500
3385 Çuval İncir	350
19199 Sandık İncir	233,333
1626 Çuval Fındık İçi	120
2665 Fıçı Tuzlu Balık (Lakerda)	186,500
46 Fıçı Tuzlu Balık (Kefal)	9,600
995 Sandık Ceviz İçi	48,392
100 Sandık Yumurta	10
2731 Küfe Zeytin	263,550 (9 Küfe eksik)
23 Sandık Tuzlu Yabani Domuz Eti	2,060
Fasulye (Dökme)	449,314
25 Sandık 4 Çuval Gıda Maddesi	1,760
41 Çuval Gıda Maddesi	2,300
10 Sandık Gıda Maddesi	1,615
25 Çuval, 5 Sandık, 3 Küfe, 3 Fıçı Gıda Maddesi	30
5 Çuval Gıda Maddesi	440
4 Çuval Gıda Maddesi	250
2 Çuval Gıda Maddesi	65
5 Çuval Gıda Maddesi	390
6 Çuval Gıda Maddesi	200
38 Sandık Kinin	893
50.936	Toplam: 2.181,172

Kızılay’ın İstanbul Temsilcisi Cemal Akan, bu gıda maddelerine ek olarak İstanbul’dan Dumlupınar’a yüklenen özel kurumlara ait malzemenin konşimentosunu da genel merkeze sunmuştur. Buna göre; Turing Kurumu tarafından 12 koli, Yüksek Mühendis Mektebi tarafından 50 koli, Osmanlı Bankası tarafından 36 koli, Etibba Birliği tarafından 1.800 koli gıda maddesi, Anadolu Ajansı tarafından 40 koli ile Türk vatandaşların tarafından Yunanistan’daki akrabalarına hediye edilmek üzere hazırlanan 300 koli sahiplerine ulaştırılmak üzere Pire’ye gönderilmiştir⁷⁵.

Pire’de hamule boşaltılıp teslim edildikten sonra yapılan incelemelerde yardımların kalitesinde ve miktarında kimi eksiklikler tespit edilmiştir. Örneğin tuzlu balıkların önemli bir kısmı bozuk çıkmıştı. Yine sahiplerine teslim edilen kimi kolilerin eksik olduğu konusunda Yunan Kızılhaçı bazı şikâyetlerde bulunmuştur. Kızılay delegeleri eksikliğin Türkiye’den çıkışta mı, yoksa Pire’de mi olduğu konusunda inceleme yapmıştır. Kolilerin Alman kontrol heyetleri tarafından muayene edilmek üzere depoya götürüldüğünü dikkate alarak Alman makamları ile temasa geçilmiştir. Almanlar bu kolilerin İstanbul gümrüklerinde muayene edilip mühürlendiğine ve içlerinde yiyecek maddesinden başka bir şey bulunmadığına dair bir tezkere getirilir ise Pire’de ikinci bir muayeneye gerek olmayacağını bildirmiştir. Kızılay delegeleri de, Genel Merkeze sundukları raporla sorun Gümrük ve İhisarlar Vekâleti tarafından sağlanacak bir tezkere

75 Kızılay Arşivi, BN: 2599/52, BT: 8 Haziran 1942.

ile çözülebileceğine ve böylece pek çok şikâyetin önüne geçilebileceğine işaret etmiştir⁷⁶.

Dumlupınar'ın dördüncü seferi gemiye ait kimi sorunların gün yüzüne çıkmasını da sağlamıştır. 13 gün süresince kaldığı Pire limanında atlattığı en büyük tehlike 11 Haziran'da yapılan İngiliz hava saldırısı olmuştur. Dumlupınar saldırıda zarar görmemiştir. Ancak bir gün evvel bağlı olduğu rıhtıma bomba düşmüştü⁷⁷. Bu saldırı sırasında Kızılay delegeleri, Dumlupınar'daki Kızılay işaretlerinin yeterli olmadığını fark etmişlerdir. Dumlupınar'daki eksikliklerden kaynaklanan ikinci tehlike, dönüş yolunda yaşanmıştır. 21 Haziran 1942'de Pire'den İstanbul'a hareket eden vapurun, en tehlikeli mıntıka olan Andıra Boğazı'ndan geçerken bütün elektrikleri bir kontak nedeniyle söndü. Vapur yarım saat kadar karanlıkta seyretmek zorunda kaldı. Yaşanan bu olumsuzluğun iki nedeni vardı. İlki Petrol Ofisi'nin herhangi bir gerekçe göstermeksizin bir iki teneke petrol vermeye yanaşmaması idi. İkincisi ise geminin elektrik tertibatının esaslı bir onarıma muhtaç olmasıydı. Bu nedenle Kızılay delegasyonu hazırladıkları raporda ilgili vekâlet aracılığı ile Denizyolları İdaresi'nden Kızılay işaretinin büyütülmesini, elektrik tesisatının elden geçirilmesini, Münakalat Vekâletinden de gerektiği zaman kullanılmak üzere yeterli miktarda petrol sağlanmasını istemiştir⁷⁸. Yetkili makamlar da delegasyonun bu isteklerini dikkate alarak Dumlupınar'ı beşinci seferine hazırlamıştır.

E.Dumlupınar'ın 5. Seferi (Pire'ye Yapılan 11. Sefer)

19 Temmuz 1942 günü saat 14:00'te İstanbul'dan Çanakkale'ye, saat 15:00'te de Çanakkale'den Pire'ye hareket eden Dumlupınar, 21 Temmuz akşamı saat 21:00'de Pire limanına girmiştir. Vakit geç olduğu için kontrol işlemleri ertesi güne bırakılmıştır. Bu kez hazırlıklı olan Kızılay delegasyonunun İstanbul Gümrük Başmüdürlüğü'nden muayene yapıldığına dair getirdikleri mektup Alman kontrol memurlarına gösterilmiştir. Böylece muayene sırasında kolilerin açılması zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Aynı zamanda vapur mürettebatı arasında görülen kimi disiplinsiz ve yolsuz hareketler de Süvari Zeki Aranos ile İkinci Kaptan Burhanettin Aksungur'un çabaları ile önlenmiş ve koliler eksiksiz olarak teslim edilmiştir. Boşaltma için gerekli olan bu işlemlerin uzaması en çok Yunan halkını heyecanlandırmıştır. Zira Dumlupınar'ın dördüncü seferinde götürülmüş olan gıda maddeleri dört gün önce tükenmişti ve halk büyük bir heyecanla yükün boşaltılmasını bekliyordu. 27 Temmuz günü dökme mallar limana indirilirken dağıtım da başlamış ve bu işlem 28 Temmuz'da tamamlanmıştır⁷⁹.

Beşinci Dumlupınar seferiyle yapılan yardımın cins ve miktarı şöyleydi⁸⁰.

76 Kızılay Arşivi, BN: 2599/49-2, BT: 30 Haziran 1942.

77 Kızılay Arşivi, BN: 2599/49-2, BT: 30 Haziran 1942.

78 Kızılay Arşivi, BN: 2599/49-3, BT: 30 Haziran 1942.

79 Kızılay Arşivi, BN: 2599/45, BT: 8 Ağustos 1942.

80 Kızılay Arşivi, BN: 2599/43.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları

Konş. No	Cins	Ton/Kilo
1	4.912 Çuval İncir	500
	5.280 Çuval Kuru Üzüm	132
	5.037 Sandık Kuru Üzüm	76,059
	8.625 Çuval Fındık İçi	620
	1.316 Sandık Ceviz İçi	61,516
	523 Sandık Tuzlu Balık (Çiroz)	42
	1.943 Fıçı Tuzlu Balık (Hamsi)	99,448
	100 Fıçı Tuzlu Balık (Sardalya)	5,860
	Fasulye (Dökme)	170,976
2	47 Sandık, 28 Patlak, 2 Çuval Gıda Ecza ve Tıbbi Mlz.	5,080
	18 Çuval Ayakkabı	525
	11 Sandık İçki	800
	1 Sandık Sigara	340
	2 Sandık Sigara	400
	7 Sandık İçki	151
	35 Çuval, 8 Fıçı, 4 Küfe Gıda Maddeleri	2,440
3	4 Sandık Gıda Maddeleri	168
	1 Sandık Gıda Maddeleri	35
	37 Çuval Gıda Maddeleri	1,310
	27.941	Toplam: 1.717.912-200

Ne var ki, bu yardımlar Yunanistan'daki sorunların çözümü için yeterli değildi. Ekmek miktarı yeniden günde 50 dirheme düşmüştü. Yunan Kızılhaç Genel Sekreteri, bütün ümitlerinin Türkiye'den gelecek yeni yardımlara bağlı olduğunu vurgulamıştır. Dumlupınar'ın dördüncü seferinde rica ettikleri pamuk, gazlı bez ve ayakkabıların bedeli karşılığı bir sonraki seferde gönderilmesini de yeniden ve önemle rica etmiştir. Bu isteklerin ilgili makamlara iletileceğini belirten Kızılay delegeleri; İnanetullah Özkaya'yı, eşini, hizmetçisini ve Batı Trakyalı iki yaralı Türk ile bir kadın ve iki çocuğu da alarak 29 Temmuz'da Pire'den İstanbul'a hareket etmiştir. Vapura alınan yeni elektrikçinin gözetiminde ışıklarda bir arıza yaşanmamıştır. Ancak bu kez de uzun süredir temizlenmemesi yüzünden vapurun hızı gittikçe azalmış, 6,5 mile kadar düşmüştü. Temizliğe, dönüş yolunda başlanmıştır. Ötede beride kalan yaklaşık 300 kilo fasulye gelecek seferde Pire'ye götürülmek üzere toplanmıştır. Alınan önlemler sayesinde güvenli bir yolculuk yapan Dumlupınar, 31 Temmuz 1942 günü saat 21:30'da İstanbul limanına giriş yapmış ve 1 Ağustos günü saat 10:00'da yolcular karaya çıkmıştır⁸¹. Türkiye ile İngiltere arasında yapılan müzakerelere göre bu, Dumlupınar'ın son seferi idi. Ancak Yunan halkının gıda gereksinimi hâlâ sürüyordu.

81 Kızılay Arşivi, BN: 2599/45, 45-1, BT: 8 Ağustos 1942.

F.Dumlupınar'ın 6. Seferi (Pire'ye Yapılan 12. Sefer)

Dumlupınar'ın İstanbul'a giriş yaptığı 1 Ağustos günü İngiliz Elçiliği Ticari Sekreteryası'ndan Kızılay Genel Müdürlüğü'ne Dumlupınar'ın Yunanistan'a bir kez daha sefer yapması isteği iletilmiştir. Kızılay delegasyonundan Saim Umar bu talebi, 3 Ağustos'ta üzerine "Dumlupınar'ın muamelesini temadi hakkında bir defaya mahsus olmak üzere" kaydını düşerek Kızılay Genel Sekreteri Salih Gerli'ye havale etmiştir⁸². Çok geçmeden de Dumlupınar son sefer için hazırlıklarına başlamıştır.

22 Ağustos 1942 günü saat 14:00'te İstanbul'dan Çanakkale'ye yol alan Dumlupınar vapuru aynı gün Pire'ye hareket etmiştir. Altıncı Dumlupınar seferiyle yapılan yardımın cins ve miktarı şöyleydi⁸³.

Cins	Ton/Kilo
3.180 Küfe Zeytin	317,830
240 Sandık Kuru Tuzlu Balık (Çiroz)	19,400
120 Fıçı Tuzlu Balık (Sardalya)	6,810
751 Fıçı Tuzlu Balık (Hamsi)	40,506
744 Fıçı Tuzlu Balık (Kolyos)	55,863
40.000 Sandık Kuru Üzüm	564,040
10.286 Çuval Fındık İçi	770,980
Fasulye (Dökme)	177,269
4 Balya Yünlü Palto	62
1 Balya Yünlü Başörtüsü	17
15 Çuval Gıda Maddeleri	600
6 Çuval Gıda Maddeleri	130
10 Çuval Gıda Maddeleri	1,050
33 Çuval Gıda Maddeleri	1,080
2 Sandık Gıda Maddeleri	59
Dökme Halinde Kok Kömürü	25,000
55.392	Toplam: 1.980,699

Dumlupınar'ın bu son seferinden sonra savaşmasa da en az savaşanlar kadar savaşın yükünü taşıyan Türkiye, ekonomisini korumaya dönük iç piyasada aldığı önlemlere karşın Yunanistan'a yardımını sürdürmüştür. 1943 yılına gelindiğinde Türk hükümeti Almanya'dan yardımın devamına izin vermesini istemiştir. Alman Hükümeti, Kızılay'ın yardımlarını memnuniyetle karşılamakla birlikte, bunun Uluslararası Kızılhaç'ın genel yardım hareketi içinde yapılmasını istemiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin vereceği gıda maddeleri İzmir'de Uluslararası Kızılhaç emrine bırakılacak ve oradan Yunan ve İsveç vapurları ile Yunanistan'a ulaştırılacaktı. Yunanistan'da aşevlerinin kurulmasında ve yardımın dığımında Kızılay'dan da bir temsilci bulunacaktı⁸⁴. Kızılay aracığı ile yapılacak yardım işlerini düzenlemek üzere Hariciye Vekâleti adına Faik Zihni Akdur, Gümrük ve İnhisarlar

82 Kızılay Arşivi, BN: 2599/46, BT:1 Ağustos 1942.

83 Kızılay Arşivi, BN: 2599/42.

84 BCA, 030.10.256.724.29. BT: 18.2.1943.

II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye’den Yunanistan’a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar’ın Yardımları

Vekâleti adına Celadet Barbarosoğlu, Ticaret Vekâletini temsilen Melih Günel ile Kızılay Cemiyeti’ni temsilen Saim Umar’dan oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon, 2 Haziran 1943 günü Hariciye Vekaletinde toplanarak çeşitli devletlerin yardım konusundaki başvurularını değerlendirmiştir. Bu çerçevede Polonya Sefareti’nin, Polonya’daki fakir profesör, bilim adamı ve sanatkârlar için göndermekte olduğu kolilere ayda beşer kiloluk 600 koli ek yapılması isteğini uygun bulmuştur. 3 ay süre ile fındık, kuru üzüm, kuru incir, tütün, domuz eti, füme, kurutulmuş ve tuzlu balık maddelerini içeren 5’er kiloluk 600 kolinin gönderilmesini onaylamıştır. Yunanistan sefaretinin İtalya’da bulunan Yunan esirlerine gönderilmek üzere sigara ve yiyecek maddelerini içeren 10 koli gönderme isteği de komisyonca uygun bulunmuştur. Bu arada Ankara’daki Yunan elçiliği Türkiye’de Türk parası ile gıda alımı yaparak Yunanistan’daki yoksunluğu kısmen de olsa hafifletme isteğini Türk hükümetine iletmıştır. İstek, İcra Vekilleri Heyeti’nin 10 Ocak 1945 tarihli toplantısında görüşülmüştür. “Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Yasa”ya karşın Türk hükümeti Yunan elçiliğinin isteği üzerine Kızılay Cemiyeti’nce en çok yarım milyon liralık yiyecek maddesinin satın alınarak Yunanistan’a gönderilmesini kabul etmiştir. 100 bin lira kıymetinde olan gıda yardımının 28 Şubat gününe kadar Balıkesir, Aydın ve Muğla illerinden Yunanistan’a gönderilmesi kararlaştırılmıştır⁸⁵. Bir ay sonra yardım miktarı Cumhurbaşkanının onayı ile 150 bin liraya yükseltilmiştir⁸⁶. Fransa sefareti ise Almanya’daki Fransız esirlerine her ay göndermekte olduğu kolilere ek olarak kuru incir ve kuru üzüm içeren 5’er kiloluk 5.000 kolinin esirlere ulaştırılmasını istemiştir. Komisyon 3 ay olmak üzere ayda 1.000 koliye izin vermiştir. Devlet Demiryolları çalışanları da, aralarında topladıkları 32.550 lira ile gıda maddesi ve giyim eşyası olarak Kızılay aracılığı ile Yunanistan’daki muhtaç meslektaşlarına dağıtmak istemiştir. Ne var ki, Ticaret Bakanlığı’nın 31 Ocak 1945 tarih ve 77/135-6 sayılı yazısına ek protokole göre kurutulmuş, füme, tuzlu balık, kuruyemiş, domuz eti ürünleri, sigara ve içki gönderilmesi mümkün iken giyim eşyası, hububat ve kömür gibi yaşamsal ürünlerin Türkiye dışına çıkarılması yasaklanmıştır. Ancak, Türkiye’nin Yunanistan’a duyduğu içten dostluk anlayışı, yasal engellerin aşılmasını sağlamıştır. Münakalat Vekili Ali Fuat Cebesoy’un da devreye girmesi ile Yunan halkının büyük gereksinim duyduğu bu kalemler Yunanistan’a ulaştırılmıştır⁸⁷.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, II. Dünya Savaşı gibi insanlığı siyasal, sosyal, ekonomik ve sağlık yönünden tehdit eden bir ortamda Türkiye, komşusu Yunanistan’da yaşanan dramın farkına varmış ve ilgili devletlerle gerekli anlaşmayı sağlayarak barut kokusunun dünyayı kapladığı bir dönemde Yunanistan’a dostluk elini uzatmıştır. Zaman zaman tikanmalara, tehlikelere, hatta yasal engellere rağmen Türk hükümeti başta Kızılay olmak üzere tüm kurum ve kuruluşları ile Yunanistan’da yaşayan insanların acılarını dindirmekten, onlara gerekli yardımı yapmaktan bir an olsun geri durmamıştır. Bu da Mustafa Kemal Atatürk ile Venizelos arasında kurulan iyi ilişkilerin bir sonucu olsa gerektir.

85 BCA, 030.18.01.02.107.93.6.

86 BCA, 030.18.01.02.107.107.15. BT: 30.03.1945.

87 BCA, 030.10.256.725.18. BT: 17.10.1945.

G-Kaynakça

1-Araştırmalar

- Armoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), C. I, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.
- Bakar, Bülent, "Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'den Yunanistan'a Yapılan Yardımlar", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı, 71, C. XXIV, Temmuz 2008.
- Esmer, Ahmet Şükrü – Sander, Oral, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995), 9.b., Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.
- Gürün, Kamuran, Savaşın Dünya ve Türkiye, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1997.
- Gönlübol, Mehmet, Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, AÜSBFY, Ankara, 1964.
- Hart, Liddell, II. Dünya Savaşı Tarihi, Çev. Kerim Bağrıaçık, C.I, YKY, İstanbul, 2003.
- Oral Sander, Siyasi Tarih (1918-1994), İmge Kitabevi, Ankara, 2001.
- Sagay, Reşat, XIX ve XX; Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Meseleler, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Ankara, 1972.
- Tağmat, Çağla Derya, Yunanistan'da Büyük Açlık ve Ege'de Yardım Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları (1941-1942), Atatürk Yolu Dergisi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, S. 46, Güz 2010.
- Uçarol, Rifat, Siyasi Tarih (1789-1999), Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Ulvi Keser, A Savior Sent by an "Old Foe"; Feridun Demokan, Notes on the Great Famine in Greece", Ege Academic Review, Vol:11, Number:1, January 2011.
-, Yardım Et Komşu, Kıbrıs Türk Derneği Yayını, Ankara, 2005.

2-Gazeteler

Life Magazine

Tan

Ulus

Vatan

3Arşiv Belgeleri

a-Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

030.10.191.311.17. BT:13/14.10.1936; 030.10.179.235.10. BT:21.9.1941;
030.10.179.235.30. BT:15.9.1941/19.9.1941; 030.10.179.235.7. BT:22.9.1941;
030.10.179.235.12. BT:12.11.1941; 030.10.179.235.6. BT:14/22.9.1941;
030.10.171.185.20. BT:26.1.1942; 030.10.256.724.29. BT: 4.4.1942; 030.10.256.724.29.
BT: 17.1.1942; 030.10.256.724.29. BT: 18.2.1943; 030.18.01.02.107.93.6;
030.18.01.02.107.107.15. BT: 30.03.1945; 030.10.256.725.18. BT: 17.10.1945;
030.10.169.176.29. BT:23.5.1942; 030.10.169.176.37. BT:23.7.1942;

b-Kızılay Arşivi,

BN: 2599/1, 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, BT: 19 II. Kanun 1942; 2599/3, BT:1942; 2599/5,
BT: 1942; 2599/6.1, BT: 1942;2599/9, 9-1, 9-1, 9-3, BT: 25.1.1942; 2599/10,10-1, 10-2,
10-3, 10-4, 10-5,10- 21, 10-22, BT: 10.3.1942; 2599/15, BT: 12 Şubat 1942; 2599/21.1,
BT: 21.2.1942; 2599/31, 31-1, 31-3,31-4, 31-5, BT: 8.4.1942; 2599/34, 34-1, 34-2, 34-3,
34-4, 34-5, 34-6, 34-8, 34-9, BT: 26 Mart 1942; 2599/35, 35-1, 35-2, BT: 1942; 2599/37,
BT: 8 Mayıs 1942; 2599/38, 38-1, 38-2, 38-3, 38-4, 38-5, 38-6, BT: 7 Mayıs1942; 2599/40;
2599/41; 2599/42; 2599/43; 2599/45, BT: 8 Ağustos 1942; 2599/46, BT:1 Ağustos
1942;2599/49-1, 49-2, 49-3, BT: 30 Haziran 1942; 2599/52, BT: 8 Haziran 1942; 2599/54,
BT: 2.6.1942.